

Bogusława Drelich-Skulska

ZNACZENIE HANDLU ZAGRANICZNEGO WE WZROŚCIE GOSPODARCZYM KOREI POŁUDNIOWEJ W LATACH 1995-2005

1. Czynniki rozwojowe gospodarki Korei Południowej

Korea Południowa jest krajem, którego samodzielna historia nie sięga nawet jednego wieku. Po jego powstaniu, w drugiej połowie lat czterdziestych XX w., wielu ówczesnych ekonomistów nie dawało większych szans na rozwój kraju, uważając, że przez wiele lat będzie on niezdolny do samodzielnej egzystencji i uzależniony od pomocy zagranicznej. Jednak rozsądnie prowadzona polityka gospodarcza sprawiła, że w ciągu ponad pół wieku Korea Południowa stała się jednym ze światowych liderów pod względem wytwarzanego dochodu. Bardzo ważnym czynnikiem, a zarazem podstawowym instrumentem, który umożliwił ekspansję i rozwój gospodarczy, była rozsądna polityka handlu zagranicznego.

1.1. Polityka handlu zagranicznego

Swój gospodarczy sukces Korea Południowa zawdzięcza przede wszystkim świadomie projektowanej i konsekwentnie prowadzonej polityce handlu zagranicznego. Podstawowym instrumentem otwierania gospodarki była polityka proeksportowa. Dzięki temu od roku 1976, w którym eksport wynosił jedynie 7,8 mld dol., Korea zdołała zwiększyć ten wskaźnik ponad 35-krotnie, osiągając w roku 2005 eksport na poziomie 284,6 mld dol.

Handel zagraniczny służył początkowo Korei do zaopatrzenia własnego rynku w towary niezbędne do rozwoju i do produkcji dóbr przeznaczonych następnie na eksport. Do końca lat sześćdziesiątych głównymi towarami importowanymi były przeważnie surowce i półprodukty. Umożliwiało to zaopatrzenie własnego rynku w niezbędne dobra, a także wykorzystanie korzyści skali. Przez długi czas rząd stosował dość restrykcyjną politykę dopuszczania kapitału zagranicznego do kraju.

Zmieniło się to dopiero po kryzysie finansowym, który wymusił na Korei przeprowadzenie gruntownych reform. Do drugiej połowy lat osiemdziesiątych Korea utrzymywała ujemny bilans handlu zagranicznego. Związane to było ciągle ze zwiększonym zapotrzebowaniem na półprodukty i surowce na rynku krajowym, a także z nieustannie rosnącym popytem na dobra kapitałowe, maszyny i urządzenia. Z czasem Koreańczycy nauczyli się sami wytwarzać wysoko przetworzone dobra, które następnie eksportowali, dzięki czemu bilans handlu zagranicznego stawał się coraz bardziej korzystny. Po kryzysie finansowym i gruntownych reformach gospodarki, a także dzięki szerszemu otwarciu rynku, eksport i import rosły w szybkim tempie. W 1998 r. udział eksportu w PKB kształtował się na poziomie 48,7%, importu zaś – na poziomie 35,8%. Głównymi dobrami eksportowanymi były oczywiście dobra wysoce przetworzone, których udział w eksporcie w roku 1997 wyniósł aż 50%. Dobrami importowanymi pozostały w dużej mierze surowce, co było związane nie tylko z zapotrzebowaniem na nie, ale również z możliwościami ich przetwarzania (np. ropa w rafineriach ropy naftowej) [*Zagraniczne inwestycje...* 2001, s. 94]. W okresie 1995-2005 obroty handlu zagranicznego wzrosły ponaddwukrotnie. W tabeli 1 przedstawiono, jak kształtowały się wartości eksportu i importu w latach 1995-2005.

Tabela 1. Wartość eksportu i importu Korei Południowej w latach 1995-2005 (w mld dol.)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Import	129	144	141	90	116	159	138	149	176	216	261
Eksport	125	130	138	132	145	175	151	163	198	251	285

Źródło: [Chopra i in. 2001, s. 12; *Republic of Korea...* 2005, s. 32; *Korea: Key...* 2005].

1.2. Ochrona własnego rynku przed niepożądanym importem

Aby chronić własny rynek przed zagraniczną konkurencją, rząd Korei stosował wiele instrumentów importowych. Bariery importowe w Korei zaczęto stosować już po drugiej wojnie światowej. Miały one charakter z jednej strony wysokich cel, z drugiej zaś barier pozataryfowych. Bariery pozataryfowe do roku 1967 miały charakter tzw. listy pozytywnej. Ogłaszano ją co kwartał (później wydłużono okres do pół roku), a zawierała ona wykaz dóbr, które można było importować bez uzyskiwania specjalnych zezwoleń. Dobra, które nie występowały na liście, były bądź zakazane, bądź też wymagały uzyskania specjalnych licencji na przywóz (procedura uzyskania pozwolenia była zazwyczaj bardzo przewlekła i skomplikowana). Jednak fakt występowania dóbr na liście nie oznaczał jeszcze swobody możliwości ich importu. Część dóbr mogła zostać kupiona za granicą jedynie za dewizy wcześniej nabyte od rządu lub też uzyskane ze sprzedaży własnej produkcji za granicą, czyli z eksportu. W 1967 r. listę pozytywną zastąpiono tzw. listą negatywną. Uważano, że lista negatywna jest w mniejszym stopniu restrykcyjna niż lista pozytyw-

na. Stosowane bariery pozataryfowe pozwalały w selektywny sposób wybierać dobra pożądane na rynku, a także unikać importu dóbr czasowo niepożądanych czy też odwlekać go [Lipowski 1997, s. 85-87].

Istotną rolę w sterowaniu importem odgrywały również cła. Jeżeli chodzi o stawki nominalne, to były one bardzo wysokie, sięgając w roku 1952 25,4%, a w 1962 r. aż 40%. Z czasem zaczęto stosować obniżone stawki; w 1973 r. wyniosły one 32%, w 1979 r. – 25%, a w 1984 r. – 22%. Jednak możliwość korzystania przez importerów z różnego rodzaju zwolnień, ulg czy redukcji celnych sprawiła, że stawki nominalne nie były dobrym miernikiem stopnia ochrony rynku krajowego. Faktycznie płacone stawki celne wynosiły 16% w 1958 r., w 1968 r. – 7%, a w 1974 r. – 3,8%. W związku z intensywną rozbudową przemysłu ciężkiego i chemicznego w latach 1973-1979 zaostrzono środki pozataryfowe oraz zaczęto zwiększać stawki celne. Od roku 1974 do roku 1978 stawki celne wykazywały trend rosnący. Pod koniec lat siedemdziesiątych i w latach osiemdziesiątych rząd rozpoczął liberalizację importu, znosząc dużą część barier pozataryfowych oraz obniżając stawki celne. Wynikało to przede wszystkim z presji USA oraz GATT. Już w 1986 r. udział zliberalizowanej części importu w ogólnej liczbie towarów importowanych wyniósł ponad 90%. Coroczna redukcja stawek celnych doprowadziła do obniżenia średniej nieważonej wartości stawki celnej z 23,7% w 1983 r. do 8% w 1992 r. [Lipowski 1997, s. 87-88].

Od początku lat dziewięćdziesiątych import rósł coraz szybciej, czemu sprzyjała znaczna liberalizacja rynku. W latach 1996-2004 średnia wzrostu wolumenu importu wynosiła prawie 9,8%, zaś wartości importu – 9,6%. W analizowanym okresie nie zawsze wolumen importu miał taką samą dynamikę jak jego wartość. Wiązało się to przede wszystkim ze zmianą cen wyrobów na rynku światowym oraz z wartością kursu wymiany koreańskiego wona w stosunku do dolara [Chopra i in. 2001, s. 22; *Republic...* 2005, s. 32].

1.3. Promocja eksportu

Chroniąc własny rynek przed niepożądanym importem, rząd koreański aktywnie promował produkcję proeksportową. Stosowano wiele zachęt dla przedsiębiorstw podejmujących taką produkcję. Do najbardziej popularnych należały ulgi podatkowe od dochodów z eksportu, ulgi podatkowe od inwestycji proeksportowych, system zwolnień celnych zastąpiony w 1974 r. systemem zwrotu ceł, państwowe gwarancje kredytowe oraz preferencyjne kredyty [*Zagraniczne inwestycje...* 2001, s. 95]. Można wymienić trzy rodzaje kredytów, jakich udzielano producentom krajowym. Były to [Lipowski 2005, s. 155-156]:

1. Kredyty eksportowe – polegały na wspieraniu sprzedaży towarów za granicą. Udzielenie takiego kredytu odbywało się na podstawie kredytowego listu eksportowego lub innego dokumentu potwierdzającego zamówienie eksportowe.

Wielkość kredytu mogła wynieść do 80% krajowych kosztów eksportu. Był to kredyt łatwo dostępny oraz przyznawany po preferencyjnych stopach procentowych. Co ważniejsze, uwzględniając stopę dewaluacji waluty koreańskiej oraz inflację na głównych rynkach eksportowych Korei, okazywało się, że kredyty mają ujemną realną stopę procentową. Dopiero od lat osiemdziesiątych realna stopa procentowa zaczęła przyjmować wartości dodatnie.

2. Kredyty przedmiotowe – wspierały rozwój sektora zaopatrzeniowego i dziedzin konkurencyjnych. Miały one charakter średnio- i długoterminowy oraz były przydzielane przez banki (specjalistyczne i uniwersalne) wybranym przedsiębiorstwom, które podjęły się inwestycji w preferowane przez rząd dziedziny przemysłu.

3. Kredyty podmiotowe – udzielane były dużym państwowym przedsiębiorstwom, które realizowały priorytety proeksportowe i zaopatrzeniowe. Od tych priorytetów zależały również warunki, na jakich te kredyty przyznawano.

Stosowane instrumenty zachęcające producentów krajowych do sprzedaży znacznej części produkcji za granicą sprawiły, że eksport stał się główną siłą napędową gospodarki. Uzależnienie od wahań cen na rynku światowym oraz kursu wymiany wona na dolara sprawiało, iż zmiany wartości eksportu nie zawsze były jednoznaczne z takimi samymi zmianami wolumenu eksportowego.

Eksport wykazywał jeszcze większe zróżnicowanie niż import między swoją wartością a wolumenem. **W latach 1996-2004 wolumen eksportu rósł średnio o 16,5% w skali roku, jego wartość zaś rosła średnio o 9,3%.** Oparta w głównej mierze na jego promocji gospodarka wykazywała tendencje do stałego wzrostu wolumenu (poza rokiem 2001, w którym wolumen spadł o 1,1%), mimo iż nie zawsze przekładało się to na wzrost wartości. Należy podkreślić, iż w roku 1998, gdy wartość eksportu spadła o 4,7%, jego wolumen wzrósł aż o 19,5% [Chopra i in. 2001; *Republic of Korea...* 2005, s. 32]. Była to o tyle korzystna sytuacja dla gospodarki, że pozwoliła wyprowadzić kraj z głębokiego kryzysu (dzięki zwiększonej produkcji proeksportowej możliwe było zwiększenie zatrudnienia), a towary, które nie znajdowały zbytu na rynku wewnętrznym, mogły zostać wyeksportowane, dzięki czemu kraj pozyskał niezbędne dewizy do regulacji długu zagranicznego, jaki powstał podczas kryzysu finansowego.

1.4. Inne czynniki stymulujące wzrost gospodarczy

Warto również nadmienić, iż w latach 1995-2005 kolejnymi istotnymi czynnikami stymulującymi wzrost gospodarczy Korei Południowej były inwestycje krajowe, których średni udział w PKB oscylował na poziomie 30,5%, oraz napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, których skumulowana wartość rosła w latach 1995-2003, lecz u progu XXI w. ich dynamika zaczęła znacznie spadać [*Statistical Database (Kosis): Investments...*].

Sukces gospodarczy Korei Południowej był możliwy, ponieważ rząd od początku lat sześćdziesiątych XX w. zaczął prowadzić politykę ukierunkowaną na pozyskiwanie nowych technologii. Była ona prowadzona w trzech następujących etapach [*South Korea...*]:

1) wytwarzanie na zlecenie zagranicznych odbiorców produktów, na podstawie dostarczonych przez odbiorcę surowców, półproduktów czy też odpowiedniego wyposażenia (*original equipment manufacturing*),

2) pozyskiwanie zagranicznych technologii, które umożliwiły krajowym przedsiębiorstwom wytwarzanie dóbr zaawansowanych technologicznie na rynek krajowy (*own design manufacturing*),

3) samodzielne tworzenie przez przedsiębiorstwa koreańskie innowacji produktowych i procesowych, co wymagało zaangażowania kapitału i umiejętności wprowadzania własnych marek na rynki zagraniczne (*own brand manufacturing*).

Wszystkie wskazane czynniki umożliwiły transformację gospodarczą Korei Południowej oraz osiągnięcie bardzo dobrych rezultatów makroekonomicznych, jednak podstawowe znaczenie dla jej ekspansji miał handel zagraniczny.

2. Rola chaeboli w realizacji polityki gospodarczej Korei Południowej

Charakterystycznym elementem środowiska gospodarczego Korei Południowej są również chaebole, czyli wielkie koncerny o rozbudowanych powiązaniach kapitałowych, oparte na powiązaniach rodzinnych. Do końca lat sześćdziesiątych były one ściśle powiązane z władzami państwa, natomiast gdy rządy objął Park, znacjonalizował banki i przeprowadzając selektywny wybór kilku przedsiębiorstw, dał im możliwość rozwoju. Chaebole korzystały z silnego wsparcia finansowego rządu, kupowały technologie od przedsiębiorstw zagranicznych, finansowały swoją działalność z kredytów zagranicznych. W latach dziewięćdziesiątych na rynku Korei Południowej działało 30 takich grup kapitałowych, lecz w praktyce największe znaczenie miało pięć najsilniejszych z nich, a konkretnie: Hyundai, Samsung, Daewoo, LG oraz Sunkyung [Yoo 1995].

Obecnie te wielkie koncerny są silnie zaangażowane w produkcję proeksportową, więc z jednej strony zapewniają dochód państwu uzyskiwany na rynkach zagranicznych, z drugiej zaś strony uzależniają gospodarkę od koniunktury na rynku światowym, zwiększając tym samym ryzyko działalności [*Economic...* 2003].

3. Funkcje handlu zagranicznego w gospodarce Korei Południowej

3.1. Transformacja strukturalna Korei Południowej

Na transformację strukturalną w Korei Południowej należy patrzeć przez pryzmat czasu. Tuż po wojnie koreańskiej, gdy krajem rządził Rhee Syngmann, struk-

tura produkcji znacznie odbiegała od struktury potrzeb społecznych. Korea Południowa była krajem typowo rolniczym, ze słabo rozwiniętym sektorem przemysłowym. W latach sześćdziesiątych XX w. rozpoczęto proces industrializacji i stopniowego otwierania gospodarki, co doprowadziło do zapoczątkowania głębokich przemian i do przewyższania różnic w obu strukturach. Jednak tak głębokie zmiany, jakie zaszły w Korei Południowej w ciągu półwiecza, nie byłyby możliwe bez znacznego udziału handlu zagranicznego, którego główną cechą była zdolność do transformacji wytwarzanej w kraju produkcji [Iskra 1998, s. 14].

Wraz ze stopniowym otwieraniem się gospodarki zmianie zaczęła ulegać struktura produkowanych, eksportowanych i importowanych dóbr. W latach sześćdziesiątych głównymi dobrami eksportowymi były towary pracochłonne, gdyż w ich produkcji specjalizowała się Korea Południowa dzięki zasobom taniej siły roboczej. W kolejnych dekadach XX w. zmieniła się jednak struktura zarówno produkcji, jak i eksportu.

W latach 1995-2005 struktura eksportu ulegała znacznym zmianom w kierunku dóbr wysoko przetworzonych z dużym wsadem technologicznym. Coraz większy udział w eksporcie zaczęły mieć dobra zaawansowane technologicznie, związane z szybko rozwijającym się przemysłem elektronicznym. Na znaczeniu zaś traciły wyroby gotowe, których produkcja opierała się głównie na wykorzystaniu dużych nakładów siły roboczej [Cheng 2004, s. 6; *Statistical Database (Kosis): Exports...*]. Jeżeli zaś chodzi o strukturę dóbr importowanych [Cheng 2004, s. 8; *Statistical Database (Kosis): Imports...*] w badanym okresie, to dominującą rolę odgrywały tu dobra przemysłowe i kapitałowe, mniejszą natomiast dobra konsumpcyjne. Duża część dóbr importowanych przeznaczana była do produkcji proeksportowej, choć z biegiem lat coraz większą liczbę przeznaczano na użytek wewnętrzny.

Transformacja strukturalna wytwarzanego produktu krajowego jest również tym większa, im większy jest w nim udział obrotów handlu zagranicznego [Iskra 1998, s. 15]. Udział handlu zagranicznego w wytwarzanym produkcie krajowym rósł w Korei z roku na rok. Już w roku 1995 udział obrotów handlu zagranicznego w produkcie krajowym brutto przekroczył poziom 60%, wzrastając do ponad 80% w roku 2005 [Cheng 2004, s. 8; *Statistical Database (Kosis): Imports...*]. Świadczy to o niezwykle dużym powiązaniu wzrostu gospodarczego z handlem zagranicznym.

Eksportowe możliwości gospodarki koreańskiej miały duży wpływ na transformację strukturalną. Już w latach dziewięćdziesiątych ponad 20% produkcji przeznaczano na eksport, a po kryzysie finansowym wartość ta wzrosła do prawie 50%. Tym samym Korea stała się jednym z głównych eksporterów światowych. W ciągu przeszło 30 lat (1970-2001) eksport wzrósł o 9800%, osiągając w latach 1974-1987 średnioroczny wzrost na poziomie 15,2%, a w latach 1998-2005 14,8%. Import zaś w tym okresie wzrósł o 2400%, osiągając średnioroczny wzrost w podanych okresach, odpowiednio 11,9 i 8%. Na znaczeniu straciły wyroby pracochłonne, coraz większą część wolumenu eksportowego zaczęły zaś zajmować dobra wysoko prze-

tworzone i zaawansowane technologicznie. Eksport umożliwiał sprzedaż za granicą dóbr, które występowały w Korei w nadmiarze, import zaś pozwalał zaopatrzyć producentów w dobra niezbędne do pożądanego rozwoju i niewystępujące lub występujące w ograniczonych ilościach. Dzięki rozwojowi handlu zagranicznego dokonana została transformacja strukturalna gospodarki, co miało duże znaczenie dla wzrostu gospodarczego kraju.

3.2. Translokacyjna funkcja handlu zagranicznego

Przez translokacyjną funkcję handlu zagranicznego należy rozumieć jego zdolność do oddziaływania na inwestycje krajowe za pośrednictwem salda bilansu handlowego. Oznacza to, że dzięki międzynarodowym powiązaniom kredytowym kraj może wpływać na poziom inwestycji za pomocą salda bilansu handlowego. Korea Południowa jest doskonałym przykładem na to, w jaki sposób ujemne saldo bilansu handlowego wpływa na zwiększenie poziomu inwestycji krajowych, natomiast saldo dodatnie zmniejsza ten poziom. Należy również zdać sobie sprawę z tego, iż poziom inwestycji krajowych jest bardzo ważnym czynnikiem wzrostu gospodarczego i poprzez oddziaływanie na strukturę oraz wielkość inwestycji handel zagraniczny danego kraju wpływa na wzrost gospodarczy.

Zależność między saldem bilansu handlowego a corocznymi zmianami poziomu inwestycji w Korei Południowej w latach 1995-2005 kształtowała się następująco: krzywa przedstawiająca saldo bilansu handlowego była niemal lustrzanym odbiciem corocznych zmian poziomu inwestycji. Oznacza to, że gdy bilans handlu w Korei Południowej utrzymywał się na ujemnym poziomie, wówczas zmiana poziomu inwestycji z roku na rok przyjmowała by wartości dodatnie. Na przykład w roku 1995, gdy saldo bilansu handlowego kształtowało się na poziomie -4,5 mld dolarów, przyrost inwestycji wzrósł, w porównaniu z rokiem ubiegłym, o 11,7%, natomiast w roku 1998, w którym Korea przechodziła fazę kryzysu finansowego, znaczne zwiększenie eksportu i ograniczenie importu doprowadziło do powstania dodatniego salda bilansu handlowego w wysokości 41,6 mld dol. i spadku poziomu inwestycji o 21,1% w porównaniu z rokiem poprzednim [Chopra i in. 2001, s. 12; *Republic...* 2005, s. 32; *Korea: Key...* 2005]. Ujemne saldo bilansu handlowego powodowało więc, że do Korei dopływała znaczna część dóbr, która mogła być przeznaczona na inwestycje. W okresie 2002-2005 można było zauważyć również stałą tendencję do zwiększania salda bilansu handlowego i jednoczesnego zmniejszania przyrostu inwestycji krajowych.

Również poziom wzrostu PKB w Korei Południowej w latach 1995-2005 był ściśle związany z poziomem inwestycji krajowych. Spadek przyrostu inwestycji krajowych w latach 1995-1998 wiązał się ściśle ze spadkiem przyrostu produktu krajowego brutto Korei. Szczególnie istotnym okresem są tu lata 1997-1998, gdy podczas kryzysu finansowego zarówno inwestycje, jak i PKB uległy drastycznemu

spadkowi. Podobnie odrodzenie gospodarki po kryzysie finansowym i przyrost poziomu inwestycji przekładał się na dynamiczny wzrost gospodarczy [Chopra i in. 2001; *Republic...* 2005; *Korea: Key...* 2005]. Dzięki funkcji translokacyjnej handel zagraniczny stał się więc w przypadku Korei Południowej istotnym stymulatorem wzrostu gospodarczego.

3.3. Efektywnościowa funkcja handlu zagranicznego

Efektywnościową funkcję handlu zagranicznego można rozpatrywać w trzech płaszczyznach: makrostrukturalnej, mezostrukturalnej i mikrostrukturalnej. Analizując **płaszczyznę makrostrukturalną**, możemy stwierdzić, iż w ostatnich dwóch dekadach (1984-2004) odchodzono w Korei Południowej od mało wydajnej produkcji w sektorze rolniczym na rzecz produkcji charakteryzującej się dużą wydajnością, przyrostem wartości dodanej oraz efektywnością. W przywołanym okresie udział rolnictwa w PKB zmniejszył się z 17% w 1984 r. do 5% w 2004 r., natomiast udział sektora produkcyjnego zmniejszył się z 53 do 46%. Jednocześnie zwiększał się udział usług w PKB, który osiągnął poziom 53% w 2004 r. [*Korea, Republika...*].

W **sferze mezostrukturalnej** należy zwrócić uwagę na to, jak zmieniała się produkcja w poszczególnych branżach. W latach sześćdziesiątych najczęściej uwagi skupiano w Korei Południowej na branżach takich, jak: nawozy sztuczne, branże petrochemiczne, stalowe, maszynowe stoczniowe, elektroniczne, samochodowe. W latach siedemdziesiątych rząd wytypował sześć branż, które należało intensywnie rozbudowywać. Były to: przemysł stalowy, metali nieżelaznych, stoczniowy, maszyn elektrycznych, elektroniczny i petrochemiczny. Ciekawym przykładem transformacji branż może być rozwój sektora elektronicznego [*Zagraniczne inwestycje...* 2001, s. 91]. W latach pięćdziesiątych branża ta produkowała wyroby jedynie na rynek krajowy, charakteryzowała się niską wydajnością, jakością, a produkcja polegała na imitacji wyrobów innych krajów. Dzięki otwarciu się na kapitał zagraniczny w latach sześćdziesiątych i tworzeniu spółek *joint venture* z amerykańskimi i japońskimi przedsiębiorstwami możliwe było przejęcie technologii wytwarzania i wykorzystanie efektu uczenia. Ważnym faktem jest to, że cała produkcja sektora była wówczas przeznaczona na eksport, co znaczy, że dzięki handlowi zagranicznemu możliwe było osiągnięcie przyrostów efektywności oraz jakości wytwarzanych dóbr. W latach siedemdziesiątych rząd ogłosił narodowy plan rozwoju tej gałęzi przemysłu, kolejne zaś lata przyniosły ekspansję marek koreańskich na rynki zagraniczne i budowanie sieci sprzedaży i produkcji na obcych rynkach. Podobnie rzecz się miała z innymi gałęziami przemysłu, np. z przemysłem samochodowym. Podsumowując, na płaszczyźnie mezostrukturalnej funkcja handlu zagranicznego polegała na tym, aby wykorzystując efekt uczenia się, przyciągnąć zagranicznych inwestorów, nabyć odpowiednie umiejętności i wiedzę techniczną, a następnie samodzielnie wprowadzać innowacje oraz inwestować na rynkach zagranicznych.

Tabela 2. Struktura towarowa dóbr eksportowanych przez Koreę Południową w latach 1995-2005 (w mld dol., w cenach bieżących)

Grupa towarowa	1995	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyroby tytoniowe	0,15	0,18	0,17	0,21	0,26	0,35	0,45	0,49	0,52
Surowce (z wyjątkiem paliw)	1,79	1,78	1,56	1,83	1,59	1,63	2,00	2,49	2,48
Minerały paliwowe	2,47	5,35	5,81	9,38	8,01	6,55	6,90	10,53	15,71
Tłuszcze roślinne i zwierzęce	0,02	0,04	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Chemikalia	8,94	10,67	10,75	13,78	12,52	13,76	16,94	23,13	27,75
Wyroby gotowe klasyfikowane według materiału	27,57	29,10	27,92	30,38	26,79	26,99	30,13	36,95	41,02
Maszyny i wyposażenie transportowe	65,65	68,11	77,95	100,2	86,69	99,60	121,1	159,9	173,4
Różnorodne wyroby gotowe	13,38	12,03	13,92	12,43	11,25	10,47	12,06	14,77	20,29
Artykuły spożywcze	2,43	6,25	2,98	1,56	1,11	0,98	2,01	3,02	0,31
Zwierzęta i jedzenie	2,66	2,66	2,61	2,40	2,21	2,11	2,16	2,45	2,47

Źródło: [Statistical Database (Kosis): Exports...].

Analizując **poziomą mikrostrukturalną**, należałoby zwrócić uwagę na to, jakim zmianom ulegały wytwarzane, a przede wszystkim eksportowane towary. Możemy stwierdzić, że w latach 1995-2005 zaczął się zmniejszać udział wyrobów pracochłonnych na rzecz wyrobów kapitałochłonnych i zaawansowanych technologicznie. Tabela 2 przedstawia strukturę towarową dóbr eksportowanych w cenach bieżących w latach 1995-2005. Analiza tej struktury pozwala zauważyć, iż w eksporcie Korei Południowej systematycznie rósł udział maszyn i wyposażenia transportowego, a jego wartość wzrosła z 65 mld dol. w roku 1995 do 173 mld dol. w roku 2005, czyli podwoiła się. Drugą grupę najważniejszych dóbr eksportowych stanowiły wyroby gotowe klasyfikowane według materiału, których w roku 1995 sprzedano za granicę za 27 mld dol., a w roku 2005 – za 41 mld dol. Eksport surowców, z wyjątkiem paliw oraz zwierząt i jedzenia, utrzymywał się w badanym okresie na stałym poziomie, natomiast małe znaczenie w eksporcie Korei Południowej miały wyroby tytoniowe oraz tłuszcze roślinne i zwierzęce.

3.4. Mnożnik eksportowy i supermnożnik a wzrost gospodarczy

Osiągnięcie wysokiej stopy wzrostu gospodarczego w Korei Południowej było możliwe również dzięki oddziaływaniu mnożnika eksportowego i supermnożnika. W momencie, gdy gospodarka koreańska nie prowadziła wymiany handlowej z zagranicą, możliwości produkcyjne były znacznie ograniczone i uzależnione od popytu wewnętrznego. Niewystarczający popyt powodował, że sytuacja na rynku pracy stawała się bardzo trudna, gdyż wielu przedsiębiorstwom nie opłacało się zatrudniać nowych pracowników ze względu na zwiększone koszty i niemożność zwiększenia produkcji. Otwarcie na rozwój handlu zagranicznego spowodowało

dopływ strumienia pieniężnego z zagranicy dzięki spotęgowanemu rozwojowi eksportu. W ten sposób możliwe było zapoczątkowanie procesu stałego wzrostu gospodarczego. Ponadto gospodarka w mniejszym stopniu zaczęła być zależna od popytu wewnętrznego, przedstawiając się na zapotrzebowanie na rynku światowym. Dzięki temu doszło do zwiększenia mocy produkcyjnych przedsiębiorstw koreańskich i wytwarzania takiej wielkości dóbr, jakie w danym momencie możliwe były przy wykorzystywaniu bieżących czynników produkcji. Zatrudnienie większej liczby pracowników spowodowało, że ich dochody były wydawane na zakup towarów na rynku krajowym, powodując tym samym dalsze zwiększenie popytu i konsumpcji oraz dalszą konieczność rozwoju aparatu produkcyjnego, aby sprostać wzrastającemu popytowi zarówno krajowemu, jak i zagranicznemu. W ten sposób mnożnik eksportowy spowodował, że wzrost gospodarczy był jeszcze większy niż ten, który wynikałby z samego eksportu. Zależne było to głównie od wielkości popytu i konsumpcji. Kryzys, który dotknął Koreę Południową w latach 1997-1998, osłabił oddziaływanie mnożnika na wzrost produktu krajowego. Wynikało to z drastycznego osłabienia waluty koreańskiej znacznym wzrostem cen, co przełożyło się na spadek konsumpcji i produktu krajowego brutto [Chopra i in. 2001; *Republic...* 2005, s. 32].

Oddziaływanie mnożnika eksportowego było także ograniczone mocami produkcyjnymi kraju. Po wyczerpaniu się tych mocy, czyli po ich całkowitym wykorzystaniu, zaczął oddziaływać w Korei Południowej supermnożnik. Umożliwiała to wysoka stopa oszczędności krajowych, dzięki czemu możliwe było zwiększenie inwestycji, a tym samym pobudzenie wzrostu gospodarczego. Średni poziom oszczędności w latach 1995-2005 wyniósł w Korei Południowej 32,4% PKB, zaś poziom inwestycji 30,4%.

Zainicjowanie procesu oddziaływania mnożników nie byłoby możliwe bez rozwoju handlu zagranicznego. Z jednej strony eksport sprzyjał rozwojowi produkcji, co korzystnie wpłynęło na zatrudnienie, z drugiej pozytywne oddziaływanie eksportu na zatrudnienie było osłabiane przez wzrost wydajności w gałęziach rozwijających eksport. Podobne skutki wykazał wzrost importu, który powodował ograniczenie produkcji w gałęziach produkujących substytuty dóbr importowanych. Jednak pozytywne oddziaływanie eksportu miało znacznie większą siłę niż oddziaływanie importu, dlatego też stopa bezrobocia w Korei osiągnęła bardzo niski poziom, który prezentuje tab. 3.

Tabela 3. Poziom bezrobocia w Korei Południowej w latach 1995-2005 (w %)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Stopa bezrobocia	2	2	2,6	6,8	6,3	4,1	4	3,3	3,6	3,7	3,7

Źródło: [Chopra i in. 2001, s. 12; *Korea: Key...* 2005].

3.5. Wpływ handlu zagranicznego na poziom płac i dochodu na mieszkańca

W przypadku wpływu handlu zagranicznego na płace można zauważyć, iż w krótszym okresie indukowane przezeń zmiany w strukturze zatrudnienia nie wpłynęły na wynagrodzenia w Korei Południowej. Wiązało się to z małą elastycznością rynku pracy i charakterem ilościowym (a nie jakościowym) dostosowań do podaży miejsc pracy. Natomiast w dłuższym okresie pozytywne oddziaływanie eksportu na zatrudnienie zaczęło sprzyjać wzrostowi wynagrodzeń, ograniczając zatrudnienie w gałęziach pracochłonnych, gdzie były niskie zarobki, na rzecz gałęzi cechujących się wysoką efektywnością, co znacznie podniosło średnią płacę. W okresie 1995-2004 średnia płaca w Korei Południowej we wszystkich sektorach gospodarczych wzrosła o 95%. Dokładne zestawienie średnich płac w badanym okresie przedstawia tab. 4.

Tabela 4. Średnia miesięczna płaca w Korei Południowej w latach 1995-2004 (w tys. wonów)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Średnia płaca (w tys. wonów)	979	1049	1131	1148	1210	1313	1393	1532	1651	1750

Źródło: [Statistical Database (Kosis): Wages...].

Podobnie jak płace, również dochód narodowy na jednego mieszkańca ulegał zwiększeniu z roku na rok, osiągając w roku 2005 wartość 16 300 dol., co oznaczało ponad 50% wzrost w stosunku do roku 2000.

4. Podsumowanie

Przedstawiona analiza polityki handlu zagranicznego ukazała, iż eksport oraz protekcyjnistyczne instrumenty stosowane w imporcie były istotnymi czynnikami kształtującymi wzrost gospodarczy Korei Południowej w latach 1995-2005.

Realizowana polityka handlu zagranicznego doprowadziła do zmiany struktury wytwarzanego asortymentu dóbr. W badanym okresie znaczną przewagę zaczęły zyskiwać produkty wysoko przetworzone, zaś miejsca im ustępowały dobra pracochłonne. Dzięki temu struktura produkowanych dóbr została dostosowana do potrzeb gospodarki, co pozwoliło zmniejszyć koszty wytwarzania, osiągnąć korzyści skali, a także wykorzystać zaoszczędzoną część produktu krajowego na inwestycje. Ponadto zwiększyła się efektywność produkcji oraz udział usług i przemysłu w PKB, co jest charakterystyczne dla wysoko rozwiniętych gospodarek, rolnictwo zostało natomiast zepchnięte na dalszy plan. Jednocześnie polepszyła się stopa życia obywateli Korei Południowej, a ich dochody uległy zwiększeniu.

Lata 1995-2005 przyniosły przeszło dwukrotny wzrost PKB oraz taki sam wzrost obrotów handlu zagranicznego. Korea Południowa stała się jednym ze świa-

towych liderów eksportowych, a jej udział w światowym eksporcie sięgnął prawie 3%, co w kraju tej wielkości jest ogromnym osiągnięciem.

Literatura

- Chopra A. i in., *From Crisis to Recovery in Korea: Strategy, Achievements and Lessons*, IMF, październik 2001.
- Cheng K.C., *A Reexamination of Korea's Trade Flows: What Has Changed and What Explains These Changes?*, IMF, sierpień 2004.
- Economic Structure*, „The Economist”, 10 kwietnia 2003.
- Iskra W., *Współzależność handlu zagranicznego i wzrostu gospodarczego*, PWSBiA, Warszawa 1998.
- Korea: Key Indicators*, World Bank 2005.
- Korea, Republic at a glance*, www.worldbank.org.
- Lipowski A., *Polityka konkurencji a wzrost konkurencyjności*, PWN, Warszawa 1997.
- Republic of Korea – Staff Report*, IMF, luty 2005.
- Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarkach Azji Pacyfiku*, red. K. Starzyk, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa 2001.
- Statistical Database (Kosis): Exports by principal commodity*, http://kosis.nso.go.kr/cgi-bin/sws_888.cgi.
- Statistical Database (Kosis): Imports by principal commodity*, http://kosis.nso.go.kr/cgi-bin/sws_888.cgi.
- Statistical Database (Kosis): Investments from abroad*, http://kosis.nso.go.kr/cgi-bin/sws_888.cgi.
- Statistical Database (Kosis): Wages by occupation*, <http://kosis.nso.go.kr/cgi-bin/swsJS88.cgi>.
- Yoo S.M., *Chaebol in Korea*, Korea Development Institute, Seul 1995.
- South Korea: the Role of Science and Technology*, <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-12337.html>.

THE IMPORTANCE OF FOREIGN TRADE IN THE ECONOMIC GROWTH OF THE REPUBLIC OF KOREA BETWEEN 1995 AND 2005

Summary

The period of 1995-2005 has brought over double growth of GDP and the same growth of turn-over of foreign trade in the Republic of Korea, which became one of the world export leaders and its participation in world export reached 3%, and that, by this largeness of the country, was a huge achievement.

Export and protectionist instruments used in import were important factors, which formed economic growth in the Republic of Korea between 1995 and 2005.

The foreign trade policy has caused the change of the structure of fabricated assortment of goods. During the research period process, highly processed products gained considerable over superiority, over labour-consuming goods. Due to it, the structure of produced goods has been fitted for requirements of economies, and that has allowed to decrease the cost of fabricating, achieve benefits of scales, as well as take advantage of saved part of domestic product on investments. Besides, the effi-

ciency of production and participation of services and industry in GDP has accrued, what is characteristic for highly advanced economies, however, agriculture has been pushed to the farthest background. Simultaneously, the ratio of citizens life in the Republic of Korea has been ameliorated, and the revenues have grown.

Bogusława Drelich-Skulska – dr hab., profesor AE w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.